

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา*
AN APPLICATION OF SANGHAHAWATTHU IV IN DEVELOPMENT
THE QUALITY OF LIFE OF SAMAKKHITHAM TEMPLE
COMMUNITY, KURABURI DISTRICT, PHANG NGA PROVINCE

พระครูสุตธรรมานุสาถ์ หิตจิตโต*, พระครูวิจิตรรัตนวัตร, พระครูโฆสิตพัฒนานุกุล, พระครูสิทธิสุตากร, พระลิขิต สุขฐิติ (สอนมา)
Phrakru Sutathammanusat Hitajitto*, Phrakru Wijitrattanawat, Phrakru Kositwattananukul, Phrakru Sittisutakorn, Phra Likit Sukatito
(Sornma)

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Master of Buddhism Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: phunkong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา 2) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสำรวจและเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ประมวลความ สรุปผล และนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ 3 ด้าน คือ 1.1) ด้านกาย ได้รับปัจจัย 4 ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต 1.2) ด้านอารมณ์ รู้จักปรับตัวมองโลกในแง่ดี ไม่เครียด วิตกกังวล สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ไม่เป็นคนขาดสติ และ 1.3) ด้านสังคม มีความพร้อมในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น รวมทั้งได้รับการยอมรับจากสังคม 2) สังคหวัตถุ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย ทาน การให้ ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ และสมานัตตตา วางตนเหมาะสม 3) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ด้านกาย จะช่วยให้สร้างสังคมที่มีความสุขและสุขภาพดี ด้านอารมณ์ จะช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม ด้านสังคมจะช่วยกระชับความสัมพันธ์อันดีในชุมชนและสร้างสังคมที่ยุติธรรมและสงบสุข นอกจากนี้จะนำสันติสุขมาสู่จิตใจของเราแล้ว ยังส่งผลให้มีความสามัคคีและพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นอีกด้วย

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, หลักสังคหวัตถุ 4, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of this research paper are to 1) Study the concept of improving the quality of life of the Wat Samakkitham community, Kuraburi District, Phang Nga Province, 2) Investigate the principle of Sanghahavattthu in the Theravada Buddhist scriptures, and 3) Apply the Sanghahavattthu

* Received September 11, 2024; Revised September 23, 2024; Accepted October 1, 2024

in improving the quality of life of the community of Wat Samakkitham, Kuraburi District, Phang Nga Province. as a qualitative research. The researcher surveyed and collected data by in-depth interviews. Synthesize the results and present them in the form of descriptive narratives. Results were as follows: 1) Regarding the concept of improving the quality of life of the Wat Samakkitham community, Kuraburi District, Phang Nga Province, it is an improvement in the quality of life in 3 aspects: 1.1) The physical aspect with four requisites that are sufficient for living, 1.2) The emotional aspect, knowing how to control one's emotions, and 1.3) The social aspect, being accepted and recognized by society 2) The principle of Sangahavatthu in the Theravada Buddhist scriptures is the doctrine of mutual relief consisting of Dana (charity), Piyavaca (amicable speech), Atthacariya (beneficial actions), and Samanattata (impartiality) 3) The application of the Sangahavatthu principle in improving the quality of life of the community of Wat Samakkitham, Kuraburi District, Phang Nga Province is applied Physically, it will help create a happy and healthy society. Emotionally, it helps build mental stability. Strengthen good relationships in society. Socially, it will help strengthen good relationships in the community and create a just and peaceful society. In addition to bringing peace in our hearts It also results in unity and the development of a better life.

Keywords: An Application, Sangahavatthu 4, Life Quality Improvement

บทนำ

ปัจจุบันด้วยความไม่สงบสุขของชุมชนที่มีสาเหตุมาจากความขัดแย้ง ซึ่งขาดความสามัคคี และขาดการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันประกอบกับปัญหาที่เป็นปัจจัยแทรกแซงอันเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นไปในแนวทางของการสนองโลกะและโทสะเสียเป็นส่วนใหญ่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพร้อมทั้งความเจริญของเทคโนโลยีด้านข่าวสารได้ถูกใช้ ในการนำมากล่อมมนุษย์ให้เพิดเพลินหลุมหลงอยู่ในความมัวเมาต่าง ๆ มากกว่าจะใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2553) เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการลักขโมย ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้กำลังสร้างส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดคุณธรรมประจำใจ ต่างคนต่างมุ่งหมายที่จะเอาชีวิตรอดโดยไม่สนว่าจะเบียดเบียนผู้อื่น ชุมชนก็ไม่สงบสุข และดูเหมือนว่าปัญหาของชุมชนนั้นนับว่ามีอิทธิพลมากเพราะเป็นปัญหาใกล้ตัว ปัญหาต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อสภาพจิต สุขภาพกาย เรียกว่า ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตต่ำ ดังนั้น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชนก็ต้องเริ่มที่ประชาชน เพราะภายใต้องค์ประกอบของชุมชนมีประชาชนเป็นเบื้องต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาบุคคลในชุมชนจึงเป็นแนวทางหลักสำหรับการหาทางออกเพื่อทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุข ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศโดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน “โดยเน้นการพัฒนาคนเป็นแกนกลางของการพัฒนาทุกอย่าง” เพราะเห็นว่าการพัฒนาคนในฐานะความเป็นมนุษย์จะช่วยให้บุคคลมีคุณสมบัติพร้อมที่จะดำเนินชีวิตแห่งปัญญาเพื่อความดีงามหรือเรียกสั้น ๆ ว่าพัฒนาให้เป็นบัณฑิตผู้สามารถนำชีวิตและสังคมไปสู่สันติสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549) หรือเป็นคนดีต่อชุมชนนั่นเอง ด้วยเหตุนี้คนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพลังชุมชนให้เกิดความเหมาะสมกับลักษณะของการอยู่ร่วมกันตามองค์ประกอบสำคัญของชุมชนด้านอื่น ๆ ได้แก่ 1) ความสนใจร่วมกัน 2) การปฏิสัมพันธ์ องค์ประกอบของชุมชนดังที่กล่าวมา ถ้าเราสามารถทำตัวให้เป็นคนดี สิ่งแวดล้อมดี และสถานการณ์ก็จะดีตามไปด้วย จะทำให้ชุมชนน่าอยู่ มีความสงบสุขประชาชนก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีในที่สุด (อจฺฉรา ชลายนนาวัน, 2562)

นอกจากนี้ ด้วยหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนและสังคมไทยมาอย่างช้านาน มีส่วนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นพัฒนาจิตใจเพื่อพุทธศาสนิกชนสามารถดับทุกข์ได้ และสามารถใช้ชีวิตท่ามกลางปัญหาอย่างมีสติ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักคำสอนที่เป็นหัวใจสำคัญสำหรับการใช้ชีวิตกับคนอื่นในชุมชนไว้ คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจคน ดังพระพุทธวาทะว่า “ทาน เพียรวิชชะ อุตถจริยา และสมานัตตตา ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มโลก เหมือนสลักลิ้มที่ยึดกุมรถ ซึ่งแล่นไปไว้ได้ ถ้าไม่มีธรรมเหล่านี้มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้ การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตร แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 เหล่านี้ จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากพุทธวาทะข้างต้นจะเห็นได้ว่า สังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญเพราะเป็นธรรมแห่งการขับเคลื่อนให้ผู้คนภายในชุมชนรู้จักรักและสามัคคีต่อกัน โดยการใช้หลักของทาน การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปิยวาจา พุดอย่างรักกัน นานิยมนับถือ อุตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ การเสียสละต่อส่วนรวม และสมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ อาทิเช่น ไม่ถือตัว ร่วมกิจกรรม และในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้ชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา อยู่ได้อย่างมีความสุขนั้น ก็จะต้องพัฒนาไปตามองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนทั้งด้านสุขภาพกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคม (พระภิกษุรักษ์ เขมจาโร (ร่มเงิน), 2558) รู้จักที่จะเสียสละต่อผู้อื่น รู้จักให้อภัยคนอื่น การกระทำความดีจะช่วยยกระดับคุณภาพของจิตให้สูงขึ้น ยกระดับอารมณ์ให้อยู่เหนือโทสะสิ่งดี ๆ ก็เกิดขึ้นกับตัวเองและคนรอบข้าง เป็นอานิสงส์อย่างหนึ่งที่เป็นผลที่จับต้องได้

ชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีทั้งหมดบ้านขนาดเล็กและขนาดใหญ่ตั้งอยู่ล้อมรอบ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่หลากหลายมีทั้ง ชาวประมง ชาวสวน และรับจ้างทั่วไป มีวัฒนธรรมและภาษาที่หลากหลายเพราะประชาชนในชุมชนนี้มีลักษณะของการผสมผสานหลากหลายวัฒนธรรมรวมกัน (พหุวัฒนธรรม) ทำให้การนับถือศาสนาในชุมชนวัดสามัคคีธรรมต่างกัน มีทั้งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา นับถือศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาคริสต์ ด้วยเหตุผลทางความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม บางครั้งก็ทำให้ชุมชนเกิดความแตกต่างทางความคิด ขาดการปรึกษาหารือร่วมกัน มีกรอบความคิดและทัศนคติในการมองปัญหา การแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน โดยจะเน้นแยกตัวกันปรึกษาหารือกันเฉพาะกลุ่ม ช่วยเหลือกันเฉพาะกลุ่ม พุดคุยกันเฉพาะกลุ่ม และอาจคลุกคลีกับกลุ่มอื่นเพียงเล็กน้อย ความเสมอภาคในเรื่องของการวางตัววางตนก็ไม่สม่ำเสมอ กันต่างคนก็ต่างปฏิบัติกันเฉพาะกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคม โดยส่วนรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา” เพื่อที่จะให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และต้องส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของประชาชน เพราะถ้าจิตใจของประชาชนดีขึ้น คุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ก็จะไปตามด้วย และในการมุ่งส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในส่วนของคุณจิตใจ ทางผู้วิจัยจะได้นำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา โดยหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาชนให้คุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา
2. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

1.3 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม จะใช้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลสำคัญในชุมชนที่ต้องการสัมภาษณ์/ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 22 รูป/คน

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลสำคัญในชุมชน

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษามาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.3 สรุป อภิปรายผล และแสดงข้อเสนอแนะ

2.4 จัดทำเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยการส่งเสริมในเรื่องความรู้ อาชีพ และคุณธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับคุณภาพชีวิตทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพกายเป็นการให้ความสำคัญกับสุขภาพ ได้รับปัจจัย 4 ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตและการออกกำลังกายสม่ำเสมอ 2) ด้านอารมณ์เป็นการเสริมสร้างคุณภาพจิตที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ไม่เป็นคนเบียดเบียนผู้อื่น และ 3) ด้านสังคมเป็นการเสริมสร้างการยอมรับและยกย่องจากสังคม ในชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา กำลังเกิดปัญหาอันมีผลสืบเนื่องมาจากกระแสการพัฒนาของโลกที่มุ่งเน้นการพัฒนาวัตถุมากกว่าจิตใจ ส่งผลให้ประชาชนเกิดความเห็นแก่ตัว ปลดปล่อยประชาชนกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็กด้อยโอกาส ผู้พิการ และอื่น ๆ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ต้องตกอยู่ภายใต้การใช้ชีวิตที่อยู่ในระดับคุณภาพชีวิตต่ำ ในขณะเดียวกันการพูดจาของประชาชนภายใต้ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ไม่ถูกต้องเหมาะสม ยังคงเชื่อกลุมลุมไปถึงพฤติกรรม คือ การวางตนไม่เหมาะสมต่อกัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงจำเป็นต้องหาทางออกด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กลับมาพูดจาไพเราะต่อกัน และวางตนต่อกันอย่างเหมาะสม วิธีแก้ไขตามแนวทางนี้ก็ต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยคลี่คลายปัญหา โดยปกติประชาชนในเขตชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคตินิยมหรือหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาอย่างซื่อสัตย์ แต่อาจจะด้วยปัจจัยภายนอกทำให้เราหลงลืมหลักคำสอนดังกล่าวไปสักระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การจะกลับมาทบทวนด้วยการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้ในชุมชนก็เห็นว่า เป็นเรื่องที่ไม่ไกลตัวประชาชนจนเกินไป ประชาชนสามารถทำได้และจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนได้ทั้งปัจจุบันและอนาคตได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย

2. สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการสร้าง ความเกื้อกูล ความสามัคคีและความเจริญร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย ทาน การให้ การแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้ให้กับผู้อื่นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของพวกเขา การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การทำบุญ การช่วยเหลือสังคม การสนับสนุนคนที่ขาดแคลน สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและทำให้สังคมเป็นที่น่า

อยู่ยิ่งขึ้น ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ การสื่อสารด้วยความสุภาพ อ่อนโยน สร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในความสัมพันธ์ที่ดี การพูดดีต่อกันช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัวและชุมชน ส่งผลให้การทำงานและการอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น อุตถจริยา การทำประโยชน์ต่อผู้อื่น การทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม การมีจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคมหรือการทำงานที่ส่งผลดีต่อชุมชน เช่น การทำกิจกรรมพัฒนาเมือง การดูแลสิ่งแวดล้อม การเป็นอาสาสมัคร สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการพัฒนาชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืนสมานัตตตา ความเสมอภาค การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือชนชั้น การยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางสังคม จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสังคมชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ที่เป็นมิตรต่อทุกคน

3. การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในชีวิตประจำวันสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงาได้ โดยการให้ความสำคัญกับการให้ การพูดจาดี ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค นอกจากจะทำให้เกิดความสงบสุขในใจของเราแล้ว ยังส่งผลให้เกิดความสามัคคีและการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้นในที่นี่แบ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็น 3 ด้าน ได้แก่

ด้านกาย หลักทาน การให้ ในด้านกาย คือ การแบ่งปันทรัพยากรหรือสิ่งของที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพ เช่น การแบ่งอาหารที่มีประโยชน์ การให้สิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังสามารถเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล หรือการช่วยเหลือผู้ที่มีความต้องการด้านสุขภาพร่างกายบริจาคอาหารที่ดีต่อสุขภาพหรืออาหารปลอดสารพิษให้กับผู้ขาดแคลนสนับสนุนกิจกรรมออกกำลังกายหรือกีฬาที่ส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ การใช้คำพูดที่สร้างสรรค์และเป็นกำลังใจช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตใจซึ่งส่งผลต่อสุขภาพร่างกายด้วย การพูดปลอบประโลมให้กำลังใจผู้ที่เจ็บป่วยหรือผู้ที่กำลังอยู่ในช่วงฟื้นฟูสุขภาพ จะช่วยให้เขามีกำลังใจและฟื้นตัวได้เร็วขึ้น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยความสุภาพและเอาใจใส่ อุตถจริยา การทำประโยชน์ต่อผู้อื่น การทำงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพร่างกายของคนอื่น การช่วยเหลือผู้อื่นให้สามารถเข้าถึงการดูแลสุขภาพ การแนะนำวิธีการออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การตรวจสุขภาพฟรี การให้ความรู้ด้านโภชนาการและการป้องกันโรค สอนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับการออกกำลังกายที่ถูกต้อง สมานัตตตา ความเสมอภาค การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพไม่ควรขึ้นอยู่กับฐานะหรือสถานะทางสังคมโดยไม่แบ่งชนชั้นหรือฐานะ

ด้านอารมณ์ การประยุกต์ใช้ สังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ เป็นการใช้หลักธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดีขึ้น การให้ทานหรือการให้ การให้ในด้านอารมณ์ คือ การให้ความรัก ความอบอุ่น การใส่ใจ การให้กำลังใจแก่ผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยสร้างความสุขในใจของผู้ให้และผู้รับ รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออาทรซึ่งส่งผลให้จิตใจและอารมณ์มีความสมดุลและสงบสุข ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ การปลอบโยนและให้คำปรึกษาอย่างอ่อนโยนในเวลาที่เหมาะสมหรือคนรอบข้างรู้สึกเศร้าใช้คำพูดที่สร้างแรงบันดาลใจหรือทำให้ผู้อื่นรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง การพูดอย่างสุภาพและมีเมตตาช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดความตึงเครียดในจิตใจ การใช้คำพูดที่อ่อนโยนและสร้างสรรค์มีอิทธิพลต่ออารมณ์ของคนฟัง ทำให้เกิดความสุขใจและความสบายใจในชีวิตประจำวัน อุตถจริยา การทำประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือหรือการสนับสนุนทางจิตใจ จะส่งผลดีต่ออารมณ์ของทั้งผู้ให้และผู้รับ การรู้สึกได้ว่าเราได้ช่วยเหลือคนอื่นหรือได้ทำสิ่งดี ๆ จะทำให้เกิดความรู้สึกพอใจในตัวเองและสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ สมานัตตตา ความเสมอภาค ในด้านอารมณ์ คือ การเคารพในความรู้สึกของทุกคน ไม่เลือกปฏิบัติต่อใคร การปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเคารพในความรู้สึกและความเท่าเทียมจะช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบและมั่นคงทางอารมณ์

ด้านสังคม การประยุกต์ใช้ สังคหวัตถุ 4 ในด้านสังคมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสงบสุข การให้ การพูดจาดี การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมจะทำให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น และช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม การให้ ทานหรือ การให้ในด้านสังคม คือ การแบ่งปันสิ่งของ ความรู้ และทรัพยากรให้กับผู้อื่นในสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน การให้ในรูปแบบนี้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม เป็นการส่งเสริมการช่วยเหลือกัน ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งและช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ การใช้คำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน และสร้างสรรค์ในสังคม ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มคนและลดความขัดแย้งในสังคม การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ไพเราะทำให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือซึ่งกันและกัน อัตถจริยา การทำประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อสังคม เป็นการช่วยให้สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน การอาสาสมัครทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือการช่วยเหลือชุมชนในเรื่องที่สำคัญทำให้เกิดความร่วมมือในสังคม นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนหมู่มาก สมานัตตตา ความเสมอภาคการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมในสังคม เป็นการสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและเคารพสิทธิเสรีภาพของทุกคน การไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยกจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศของความสงบสุขในสังคม

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา” โดยผู้วิจัยนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตแต่ละด้านของประชาชนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต โดยการส่งเสริมในด้านสุขภาพ ได้รับปัจจัย 4 ที่พอเพียงต่อการดำเนินชีวิต ด้านอารมณ์ ไม่เป็นคนเบียดเบียนผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ และด้านสังคม ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการสร้างรากฐานของระดับการดำรงชีวิตของคนให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้

การฝึกด้านคุณธรรม การส่งเสริมสุขภาพอนามัยการประกอบอาชีพรวมกันอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขในประเทศไทยได้มีการสร้างเกณฑ์มาตรฐานของคุณภาพชีวิต (พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, 2561) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) กล่าวว่า การพัฒนาที่ดีนั้น จะต้องเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทั้งในส่วนของวัตถุและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาคนเป็นสำคัญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549) และคน หรือ ประชาชน ที่อยู่ร่วมกันในชุมชนย่อมต้องพบเจอกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ก็เนื่องด้วยความหลากหลายทางความคิด ด้วยวัยที่แตกต่างกัน ดังนั้น การอยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจ มีน้ำใจให้กัน และมีเมตตาต่อกัน จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้หลักธรรมมาบูรณาการร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้การใช้ชีวิตท่ามกลางความศรัทธามีสติและมีคุณธรรม อันจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างยั่งยืน

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับเรื่องน้ำใจไมตรี การแบ่งปัน และช่วยเหลือกัน เหมาะสำหรับการใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ประกอบด้วย องค์ธรรม 4 ประการ คือ 1) ทาน คือ การแบ่งปัน การเสียสละข้าวของ เงิน การเสียสละร่างกาย 2) ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารัก พูดจาด้วยคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดแต่ในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น 3) อัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นในชุมชน ช่วยเหลือในคราวที่คนอื่นเดือดร้อนด้วยความเต็มใจ 4) สมานัตตตา หมายถึง การวางตนให้เหมาะสมกับตนเองและผู้อื่น (พระณเดช ปคุโณ (สมบุรณ์พร้อม), 2564) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 คือ หลัก

สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้เพื่อสงเคราะห์นี้หมายถึงการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจ ร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือสนิทสนมกัน และหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ นั้นก็ประกอบไปด้วย 1) ทาน คือ การให้ 2) ปิยวาจา คือ การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน 3) อตถจริยา คือ การทำตัวให้เป็นประโยชน์ และ 4) สมานัตตตา คือ การวางตนเหมาะสม (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), 2528)

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอ คุระบุรี จังหวัดพังงา ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคมของชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอ คุระบุรี จังหวัดพังงา ก่อให้เกิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยการเสียสละแรงกายแรงใจในการพัฒนาที่อยู่อาศัย มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาร่วมกันระหว่างพระและชาวบ้านเพื่อมอบโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กด้อยโอกาส มีการพูดแนะนำความรู้ต่อกัน ให้กำลังใจต่อกัน หลีกเลี่ยงการพูดซ้ำเติมอันเป็นการบั่นทอนกำลังใจของผู้อื่น มีการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นในชุมชนด้วยการเสียสละทางด้านร่างกาย แรงใจ ความคิด กระทำด้วยจิตอาสาอย่างแท้จริง โดยที่การเสียสละนั้นไม่ได้หวังผลตอบแทน กระทำไปเพื่อความสุขต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างไม่มีเงื่อนไขเกิด การกระตุ้นในความเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีการวางตนเหมาะสมกับผู้อื่น ทำให้ชุมชนเกิดความสุขประชาชนมีความสามัคคีกัน อีกทั้ง เป็นการเสริมชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย เมธธาภิรักษ์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของชุมชนอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า สารัตถะของสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการสร้างสุขในพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้สร้างสาน ความสามัคคี โดยผ่านทานการให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอด ถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปิยวาจา การพูดด้วยน้ำใจ คำกล่าวที่สุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน มีประโยชน์ มีเหตุผล จูงใจให้เชื่อมั่นเชื่อถือ อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย นอกจากนี้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ยังสามารถสร้างเป็น รูปแบบเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของการมีคุณภาพชีวิตได้อีกด้วย (วันชัย เมธธาภิรักษ์ และคณะ, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูกิตติพิลาธ (กัต กิตติธโร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทานชาวชุมชนมีการจัดกิจกรรมหรือจัดทำกองทุน เพื่อช่วยเหลือชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านหลักปิยวาจาผ่านหลักรัฐธรรมนูญหมู่บ้านเป็นกฎที่หมู่บ้านตั้งขึ้น หลักอตถจริยา ผ่านกิจกรรม การทำ ความสะอาดร่วมกัน และสมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในชุมชน ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญ ในชีวิตและสังคม (พระครูกิตติพิลาธ (กัต กิตติธโร), 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การปรับปรุงและยกระดับความเป็นอยู่ของบุคคลหรือกลุ่มคนในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ในทุก ๆ ด้าน เช่น ทั้ง ด้านกาย คือ การมีสุขภาพร่างกายที่ดี การเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และการออกกำลังกายที่เพียงพอ ด้านอารมณ์ คือ การมีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีความสุขในชีวิต รวมถึง การจัดการกับความเครียดและความกังวลได้อย่างเหมาะสม ด้านสังคม การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากชุมชนรอบข้าง รวมถึงการมีความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม เป็นต้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่มีคุณค่า สุขภาพดี มีความสุข และมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ได้รับการยอมรับจากสังคมซึ่ง สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการสร้างสามัคคีในสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดี

ระหว่างบุคคลในสังคม 4 ประการ ได้แก่ ทาน คือ การให้สิ่งของหรือความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ความรู้ หรือเวลาของเรา การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความรักในหมู่คน ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน และให้กำลังใจ การพูดดีต่อกันเป็นการสร้างความรัก ความเชื่อถือ และความเข้าใจกันในสังคม อุตถจริยา คือ การทำงานหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความยั่งยืนในสังคมสมานัตตตา คือ การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ ความเสมอภาคเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมมีความสงบสุขและลดความขัดแย้ง การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในชุมชนวัดสามัคคีธรรมแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านกาย จะช่วยให้ร่างกายของเราและคนรอบข้างมีความแข็งแรง มีความสามัคคีในชุมชน และสร้างสังคมที่มีความสุขและสุขภาพดี ด้านอารมณ์จะช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมและครอบครัว และช่วยให้เรามีจิตใจที่เบิกบานและสงบสุข การให้กำลังใจ พูดจาอย่างสุภาพ ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น และการเคารพในความรู้สึกของทุกคนจะช่วยให้เกิดความสุขทั้งในตนเองและผู้อื่น ด้านสังคมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสงบสุข การให้ การพูดจาดี การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมจะทำให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น และช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) การประยุกต์ใช้หลักอรรถจริยาในการดำเนินชีวิตของประชาชนกับหน่วยงานต่าง ๆ อาทิเช่น ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การต่าง ๆ หน่วยงานรัฐ 2) วิเคราะห์หลักสังคหวัตถุ 4 ในพระคัมภีร์ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 3) แนวทางการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในชุมชนวัดสามัคคีธรรม อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา

เอกสารอ้างอิง

- พระกรณิรักษ์ เขมจาโร (ร่มเงิน). (2558). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามการบริการของเทศบาลตำบล ป่าดุ่ม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูกิตติพลาร (กัต กิตติโร). (2561). รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ของกลุ่มชาติพันธุ์ ใน จังหวัดศรีสะเกษ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ. (2561). ปัญหาและหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศตวรรษที่ 21. วารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 3(2), 25-35.
- พระณเดช ปคุโณ (สมบูรณ์พร้อม). (2564). แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2553). พุทธวิธีแก้ปัญหา เพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย เมธาอินันท์ และคณะ. (2565). การสร้างสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของชุมชนหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิชาการธรรมทัศน์, 18(3), 271-272.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน). (2528). สังคหวัตถุ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
อัจฉรา ชลายนนาวิน. (2562). แนวคิดองค์ประกอบชุมชนและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาหมู่บ้าน
วัฒนธรรมบ้านไธดำ บ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย. วารสารรัฐราษฎร์, 61(1), 45-55.